

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԸՆԴՈՒՆՄԱՆ ԴՆՔՆԵՐ ԵՄ ԵՎ ԴՆՔՆԵՐ ԵՄ ԿՐՈՒՆԱԿԱՆ ԿՐՈՒՆԱԿԱՆ ԿՐՈՒՆԱԿԱՆ ԿՐՈՒՆԱԿԱՆ

Հոդված հրատարակվել է 16.08.2012 թ.
Մոսկվայի 27.08.2012 թ.

Summary. The

article is presented the base models of new Russian-Tatar lexicographical database. Lexicographical database consists of interrelated components (Russian and Tatar) with an independent structure. The components are merged by semantic codes at the level of lexical equivalents. Each component contains a grammatical, semantic and derivational information.

Component

of the new Turkic language will have a structure similar to the structure of the Tatar component. The article discusses the basic design problems of new Turkic components and also technologies of extension of lexicographic database by adding new components.

Այս հոդվածը ներկայացնում է ռուս-տաթարական բառարանի կառուցման հիմնական մոդելները։ Բառարանը կազմված է կապակցված բաղադրիչներից (ռուսերեն և տաթարերեն) անկախ կառուցով։ Բաղադրիչները միավորվում են իմաստային համարժեքների մակարդակով։ Երկու բաղադրիչն էլ պարունակում է գրամատիկ, իմաստային և ծածկագրային տեղեկություններ։ Նոր տուրքական լեզուները կունենան նման կառուցվածքի, որին նվիրված է հոդվածի մյուս մասը։ Այս հոդվածը քննարկում է նոր տուրքական բաղադրիչների կառուցման խնդիրները և նաև ավելացնելու բառարանային տեղեկության տեխնոլոգիաները։

Հոդվածի շարժումը և նպատակը

Հոդվածի նպատակը էնթերաինալ լեզուներում բառարանային տեղեկության կառուցման հիմնական մոդելների ներկայացումն է։ Այս օրինակները կապակցված են իմաստային համարժեքների մակարդակով։ Օճաօթիս եմաթարները-նորոգումը (Turk Dil Kurumu) [Türk Dil Kurumu, 2012], իմաստային ծածկագրային բառարանները [Ինթերաինալ բառարաններ, 2012], անկախ լեզուների բառարանները [Թուրքական բառարաններ, 2011]։ Այս օրինակները կապակցված են իմաստային համարժեքների մակարդակով։ Օճաօթիս եմաթարները-նորոգումը (ABBYY Lingvo, իմաստային համարժեքների մակարդակով) [Ենթերաինալ բառարաններ, 2012] և այլն)։ Իմաստային համարժեքների կառուցման հիմնական մոդելների ներկայացումը ինթերաինալ լեզուներում բառարանային տեղեկության կառուցման խնդիրները և նոր տուրքական լեզուներում բառարանային տեղեկության կառուցման տեխնոլոգիաները։

Հոդվածի «Իմաստային համարժեքներ»

Ներկայացված է ռուս-տաթարական բառարանի կառուցման հիմնական մոդելները և լեզուների իմաստային համարժեքների մակարդակով բառարանային տեղեկության կառուցման տեխնոլոգիաները։ Իմաստային համարժեքների մակարդակով բառարանային տեղեկության կառուցման տեխնոլոգիաները [Ինթերաինալ բառարաններ, 2012] և ներկայացված է ռուս-տաթարական բառարանի կառուցման հիմնական մոդելները և լեզուների իմաստային համարժեքների մակարդակով բառարանային տեղեկության կառուցման տեխնոլոգիաները։

Իմաստային համարժեքների մակարդակով

ներկայացված է լեզուների իմաստային համարժեքների մակարդակով բառարանային տեղեկության կառուցման տեխնոլոգիաները։ Իմաստային համարժեքների մակարդակով բառարանային տեղեկության կառուցման տեխնոլոգիաները [Ինթերաինալ բառարաններ, 2012], անկախ լեզուների բառարանները [Թուրքական բառարաններ, 2011]։ Այս օրինակները կապակցված են իմաստային համարժեքների մակարդակով։

Ներկայացված է լեզուների իմաստային համարժեքները

ներկայացված է լեզուների իմաստային համարժեքների մակարդակով բառարանային տեղեկության կառուցման տեխնոլոգիաները։ Իմաստային համարժեքների մակարդակով բառարանային տեղեկության կառուցման տեխնոլոգիաները [Ինթերաինալ բառարաններ, 2012], անկախ լեզուների բառարանները [Թուրքական բառարաններ, 2011]։ Այս օրինակները կապակցված են իմաստային համարժեքների մակարդակով։

íàðàíàòóú, éàé ñàíàíòè-áñééé éíà, ñéíààðíàý óíðíà íñííáú, ïððíéíàè-áñéàý óíðíà
íñííáú, ïððíéíàè-áñééé è ïððííéíàè-áñééé òèíú íñííáú. Ìððíéíàè-áñéàý óíðíà
èñííéùçòáòñý ïðè ïðíæááíèè ïááðóííñòíóú óíðí ñéíàíóíðíú íóòàí ïðèñíáàèíáíèý àððèèñáèúíó
ïððòáí è ïæáò íà ñàíááàòó ñí ñéíààðíé óíðíè íñííáú çà ñ-áo éàéèò-èèáí
áíóòðáíèò èçíáíáíèé (íàíðèíàð, -áðááíáíèé èèè íòñóòñòáèý ñéíàíéíà).

Íáíí èç íàçíà-áíèè ñàíàíòè-áñéííáí éíàà íááñíà-áíèà ñâyçè ðàçèè-íúó
èííííáíò, -òí íñíááííí áàæíí ïðè ðáñèèðáíèè èáèñééíàððòè-áñéíé áàçú íà áðóáèà
òððèñèèà ýçúèè. Ìððíéíàè-áñééé è ïððííéíàè-áñééé òèíú íñííáú íáíáóíáèíú àèý
ñâyçè ñí ñéíààðáí íéíí-áíèè è èñííéùçòòñý ïðíàðàííàè ïððíéíàè-áñéííáí áíáèèçà
è ááíáððòèè.

Íðíòáññ áíááàèáíèý á
èáèñééíàððòè-áñéòò áàçó ááííúò ííáíè èííííáíòú àèý áðóáííáí òððèñèíáí ýçúèà
áóááò ñíñòíýòú èç ááóò ýòáííá: ðàçðááíòèà ñéíààðý íñííá è ðàçðááíòèà ñéíààðý
íéíí-áíèè.

Íðè ïñòðíáíèè ñéíààðý íñííá
áèàáíáý ïðíáèáíà çàèèò-ááòñý á ïðáèòè-áñéíí ïòñóòñòáèè ááóýçú-íúó ñéíààðáé
íáæáó ýçúèáíè òððèñèíáí ñàíáéñòáà (çà íááíéùòèí èñéèò-áíèè á áèáà òàòàðñéí-òóðáòèíáí
è òóðáòèí-òàòàðñéíáí ñéíààðáé). Á òí æá áðáíý èíááòñý ïííæáñòáí òððèñèí-ðóññèèò
ááóýçú-íúó ñéíààðáé, òàèèò, éàè ðóññéí-èàçàðñéèé, ðóññéí-óçááèñéèé, ðóññéí-èèðáèçñéèé
è áð., éíóíðúà è ïíáóò áúòú ïííæááíú á íñííáò ïðíáèòèðíáíèý ííáúò òððèñèèò
èííííáíò ÉÁÁ.

Ñíçááíèà ñéíààðý íñííá àèý ííáíé
èííííáíòú ñíñòíèò èç ááóò ýòáííá: áàòíàòè-áñéíáí è ðó-ííáí. Áí áðáíý áàòíàòè-áñéíáí
ýòáíà ïðíèçáíáèòñý ñííñòááèáíèà ñíááðæèíáí ðóññéíè èííííáíòú ÉÁÁ ñ áóíáíè
ñéíààðíúò ñòàòáè ááóýçú-ííáí ðóññéí-òððèñèíáí ñéíààðý. Ìðè íáíáðóáíèè
ñíáíááàòòè èáèñáí á òððèñèíè èííííáíòú ñíçáááòñý ííáíý çáíèíú ñ òáí æá
ñàíàíòè-áñéèí éíáíí, -òí è ó ñíáíááòáè èáèñáíú á ðóññéíè èííííáíòú ÉÁÁ. Áñèè
àèý ðóññéíè èáèñáíú ðóññéí-òððèñèíáí ñéíààðý áíáèíáè-íáý èáèñáíà á ðóññéíè
èííííáíòú èáèñééíàððòè-áñéíé áàçú íà íáòíáèòñý, òí àèý ííáíé çáíèèè òððèñèíè
èííííáíòú ááíáðèðóòáíèý ííáíè óíèèàèúíúè ñàíàíòè-áñééé éíá.

Íñèá çáááððáíèý áàòíàòè-áñéíáí
ýòáíà ñííñòááèáíèý ïñòðíáííáý ÁÁ òðááóáò áííéíèòáèúííè òèéíéíàè-áñéíé
ýèñíáðòèçú. Ìðíòáññ ðàçðááíòèè ñéíààðý íéíí-áíèè ííáíè òððèñèíè èííííáíòú
íà-éíááòñý ñ ïñòðíáíèý òááèèòú ñííòááòñòáèè íáæáó àððèèñáèúíúè ïððáíáè
áíááàèýáííáí è òàòàðñéíáí ýçúéíá. Çàòáí ðàçðáááòúáàòòñý ïððíòáèòè-áñéèà ïðááèèà
àèý ááíáððòèè áñáò áíçííæíúò ñéíàíóíðíí ííáíáí ýçúèà ñ ó-áòíí ïðéíýòúò íáðáíè-áíèè
íà éíèè-áñòáí áððèèñáèúíúò ïððòáí (á íàñòíýúáè ááðñèè íà áíèáá 5). Ìðè
ðàçðááíòèà ïððíòáèòè-áñéèò ïðááèè ïàðáèèáèúíí ïðíèñòíáèò áúááèáíèà áñáò
ïððíéíàè-áñéèò è ïððííéíàè-áñéèò òèíá íñííá ííáíáí ýçúèà. Á çáááððáíèè áñá
óèàçáííúá áèáú íéíí-áíèè áàòíàòè-áñéè ááíáðèðóòáíèý è çáííéíýòòñý á òááèèòú ÁÁ
ñí ñòðòèòóðíé, áíáèíáè-ííè ñòðòèòóðá òàòàðñéíè èííííáíòú ÉÁÁ.

Ðááèèçàòèý áííéíèòáèúíúò
òððèñèèò èííííáíòú á ÉÁÁ ñçáíèèò ïíè-èòú ýòáèòèáíúè èíñòðóíáíòú áàòíàòèçàòèè
ñòááíèòáèúíúò èññèááíáíèè è ðàçðááíòèè ïíáíýçú-íúò èéíááèñòè-áñéèò
òáóííéíáèè, ïðáæáá áñáíá, òáóííéíáèè ïíáíýçú-ííáí ïíèñèè è ïàèííáí íáðáíáà
àèý áèèçéíðíáñòáííúò ýçúéíá áíóòèò òððèñèíáí ñàíáéñòáà.

Áèý
áàòíàòèçàòèè ñòááíèòáèúíúò-òèííéíàè-áñéèò èññèááíáíèè òððèñèèò ýçúéíá è
ðááèèçàòèè èíóáðèòáííúò òððèñèèò èííííáíòú á èáèñééíàððòè-áñéíé áàçà ááííúò
íáíáóíáèíà íáúàý ïíááèú ïððíéíáèè. Ííáíáíáý ïíááèú ïíááò áúòú ñíçááíá íóòáí
ðáñèòðáíèý ïíááèè òàòàðñéíè ïððíéíáèè, ðááèèçáíáííè á ÉÁÁ. Ìððíéíàè-áñéèè

Γαδαιάοδύ ηείαίοίοι ά όρδένέεο γϋέαο ίαεί ίαδδαζαάέεού ία ίοίηούά έ ηείαείύά [Όάέείιá, 2011]. ίοίηούά ίαδαιάοδύ ίδääηόάάέ (áιζίίεί ίάέ-έá, έέάί ίοηόοηόάέά ίαδαιάοδó). Νείαείύά ίαδαιάοδύ ίδääηόάάέάίú äáóí è áίέää áέüóáδίáοέáίúιέ ζία-áίέýιέ è ίίáóò áúòú ίáyζαóáέúίúιέ έέέ óáέóέüóáòέáίúιέ. Όáέóέüóáòέáίúá ίαδαιάοδύ ίòέ-áρòηý ίò ίáyζαóáέúίúó óáι, ÷óí ίίáóò ίοηόοηόάίááòú á ηείαίοίοιá. Άηá ίοίηούά ίαδαιάοδύ ýáέýρòηý óáέóέüóáòέáίúιέ. ίíεηáίέά όρδένέεο áδáiìáòέ-áηέέó έáòááίδέέ ίí ááίúí έδèòáδέýì ίιζáίέýáò ίòδáçέòú ηιáóέóέέó έáæáίáί γϋέá á δáiέáó óίέääδñáέúίίέ έέáηήέóέέáóέέ. Ά ηáηρ ί-áδááü, óήέέáίέá áíδεçίíóáέúίúó è ίáæóδίáίááúó ηáyçáé ίáæáó δαçίíγϋ÷íúιέ έίίίίáίóáìέ äááò áίçίíáίíηòú óηóáίíáέáίέý áίέáá ηείαείúó ηίíòááòηóáέέ, ίáíδèìáδ, á óáò ηέó-áyò, έίááá ίáía è óà æá óóίέóέý á δίáηóááίúó γϋέáò δááέέçóáòηý ááέίέóáìέ δαçίúó óδίáíáé (ίíδóáíú, ηείáá, ηείáίíí-áóáίέý è áδ.).

Áέááíáàδίíηòέ

Έññέááíááíέá
áúίίέáίί ίδè óéíáííáíέ ίíáááδæéá ΔÁÍÓ á δáiέáó ίáó-ίí-έññέááíááòáέüñέáί
ίδíáέòá ΔÁÍÓ¹ 11–14–16024à/Á.

Νίèñíê èèòáδáòóóδú

Türk Dil Kurumu, 2012 Türk Dil Kurumu [Ýéáέòδίííúé δáñóδñ]. URL: <http://tdk.org.tr> (ääòá ίáδáùáίέý: 10.03.2012).

Ìàøéííúé, 2012 Ìàøéííúé óííá ááøέέδñέáίáí γϋέá [Ýéáέòδίííúé δáñóδñ]. URL: <http://mfbl.ru> (ääòá ίáδáùáίέý: 15.02.2012).

Đónñéí-éàçáòñééé, 2011 Đónñéí-éàçáòñééé è éàçáòñéí-δóññééé ηείááδú [Ýéáέòδίííúé δáñóδñ]. URL: <http://sozdik.kz> (ääòá ίáδáùáίέý: 21.10.2011).

Áóóáδááá, 1995 Áóóáδááá Δ.Á., Ñáòéóéééía Ó.Ñ., Ñóéáéíáíá Á.Ø. è áδ. Έ έίíóáíóέé Ìàøéííáí Óííáá Δáñíóáéééé Óàòáδñóáí // Óàòáδñééé γϋέ è ίíáúá έíóíðíáòέíííáí óáóíίέíáέé. Νάδèý: Έíóáέέáέò. Βçúê. Έííúρóáδ. Άúí.2. Έçáíú, 1995. Ñ. 20–35.

Éàçáíñééé,
2012 Éàçáíñééé èèíááíáδáòé÷áñέéé óííá [Ýéáέòδίííúé δáñóδñ]. URL: <http://klf.ksu.ru> (ääòá ίáδáùáίέý: 5.04.2012).

Íááçíðíáá,
2012 Íááçíðíáá Í.Á., Ñáέéííá Ó.Έ., Όáέéííá Á.Ý., Άáòéáòóéééí Á.Đ. ίδááίέçáòéý έíóíðíáòέíííáí ίíεηέá á δóññéí-òáòáδñέίέ éáέηέéíáδáòé÷áñέίέ ááçá ááííúó. // ίδèééááíáy έéíááéηóèéá á ίáóéá è ίáδáçίááίέé: Νáíðíéé óδóáíá VI ίáæáóíáδíáííé ίáó-ίíé έííóáδáíóέé. Ñíá., 2012.

Đónñéí-òáòáδñééé, 1997 Đónñéí-òáòáδñééé ηείááδú / ίíá δáá. Ó.Á. Άáíéááá. Ì.: ΈÍÑÁÍ, 1997.

Όáέéííá, 2011 Όáέéííá Á.Ý., Άέéüíóéééí Δ.Á. Έ δαçδááίòéá ίíδóíέíáé÷áñέáí ηóáíááδóá áέý ηέηóáí ááóííáòé÷áñέίέ ίáδááíòéé óáέηòíá ίá óàòáδñéíí γϋέéá // Ñéñóáííúé áíáέéç è ηáíέíòé÷áñέíá ίíááέéδíááíέá: ίáòáδèáέü áñáðññέéñέíé έííóáδáíóέé η ίáæáóíáδíáíúí ó÷áñóéáí (SASM-2011). Έçáíú, 2011. Ñ. 209–214.